

О'ZBEKISTONDA MADANIY TURIZM

Yunusov Arman Fayzulla o'g'li

*Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti muzeyshunoslik:
muzey menejmenti va madaniy turizm yo'nalishi 2-kurs talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonning tarixiy, madaniy va san'at merosini, madaniy turizm sohasidagi rivojlanishini, davlatning qilgan qadamlarini, turizm markazlarini rivojlantirish loyihalarini va xalqaro xarajatlarni oshirish uchun amalga oshirilayotgan strategiyalarni tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Madaniy meros, O'zbekiston, san'at yodgorliklari, iqtisodiyot, tarixiy- madaniy turizm, turizm, statistika.

O'zbekistondagi madaniy turizm Xitoy, Hindiston, Gretsiya, Turkiya kabi turizm markazlari bo'ylab sayohat qilishdan kam bo'lmagan qiziqarli va maftunkor bo'lishni va'da qiladi. O'zbekistonda o'xshash yoshdagi yoki madaniy boyliklari va tarixiy merosiga o'xshash tarixiy joylar saqlanib qolgan. O'zbekiston bu davlatlarning har biri bilan umumiy tarixiy o'tmishga ega. Yunonlar Iskandar Zulqarnayn boshchiligida eramizdan avvalgi IV asrda yurtimizga kelib, hukmron sulolalarning cheksiz almashinishini boshlab berganlar. Buyuk Ipak yo'li Xitoydan O'zbekistonning yirik shaharlari orqali Eron, Turkiya va Italiyaga o'tgan. Hindiston 200 yildan ortiq Buyuk Mo'g'ullar sulolasi boshchiligida bo'lgan. Turkiya XV asr boshlarida Amir Temur tomonidan bosib olingan. O'zbekistondagi madaniy turizm – bu Toshkent, Xiva va Buxorodagi hunarmandlar bilan birga qadimiy xattotlik, kulolchilik va yog'ochga ishlov berish, mahalliy savdogarlar bilan birga mahalliy bozorlarda sayr qilish yoki O'zbekiston sayohatlarida Samarqanddagi ayollar bilan birga gilamdo'zlik mahorati. O'zining xilma-xilligi va madaniy xilma-xilligi bilan mamlakat shunchaki jozibali va jonli va sayohatchilar bilan to'la.

O'zbekistondagi ajoyib madaniy turizm faktlari ro'yxati:

O'zbekiston tarixiy obidalar bo'ylab ko'plab qiziqarli va maftunkor sayohatlarni va'da qiladi, ularning barchasida qadimiy hikoyalar mavjud. Iskandar Zulqarnayn boshchiligida yunonlar miloddan avvalgi IV asrda hukmron sulolalarning cheksiz o'zgarishini boshlab, bu mamlakatga kelishdi. Xitoy va Eron, Turkiya, Italiya kabi ko'plab yirik shaharlar orqali o'tgan Buyuk ipak yo'li O'zbekistonni bu mamlakatlar bilan ipak savdosi uchun bog'lagan. Hatto Hindiston 200 yildan ortiq Buyuk Mo'g'ullar sulolasi qo'l ostida edi. Turkiya XV asr boshlarida Amir Temur tomonidan bosib olingan.

O'zbekistonda tarixiy yodgorliklar, ulug' ajdodlarimizning yuksak iste'dodi bilan bunyod etilgan obidalar, muqaddas qadamjolar kabi 7 ming 300 dan ortiq

madaniy meros obyektlari mavjud va ularning aksariyati YUNESKO ro'yxatiga kiritilgan. Shu sababli, keyingi yillarda davlatimiz tomonidan mazkur yo'nalishni rivojlantirish bo'yicha ko'plab normativhuquqiy hujjatlar qabul qilinmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 6-apreldagi "Turizm, sport va madaniy meros sohalarida davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida" gi PF-6199 sonli Farmoni ga binoan Turizm va sport vazirligi huzurida Madaniy meros agentligi tashkil etildi.¹ Moddiy madaniy meros obyektlarini aniqlash, hisobga olish, muhofaza qilish, targ'ib qilish davlat reyestri, elektron katalogi, davlat kadastrini yuritish, qo'riqlanadigan tegralarini belgilash hamda sohada davlat nazoratini amalga oshirish kabilar agentlikning asosiy vazifalari sifatida belgilanganligi mamlakatimizda tarixiy-madaniy turizmni yanada rivojlantirishga oid tizimli ilmiy-metodologik tadqiqotlar olib borish muhim. O'zbekistonda madaniy turizm sohasining rivojlanishi, uning o'ziga xos jihatlarini, davlat tomonidan qo'llaniladigan qadamlarini va bu sohada amalga oshirilayotgan loyihalarni o'z ichiga oladi. Madaniy turizm, mamlakatning unikal tarixi, san'ati, madaniyati, milliy ma'naviyati va uning turli hududlaridagi qadimiy obidalar, qadimiy shaharlar va axborot-ma'naviy markazlar orqali aholiga taniqliknioshishda katta rolini o'ynaydi.

Madaniy turizmni O'zbekistonning davlat siyosatining muhim qismi sifatida ko'rib chiqadi. Davlatning bu sohadagi strategiyalari, turli hududlardagi turizm markazlarini rivojlantirish uchun qilgan loyihalari, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorliklari va turizm sohasidagi yangi xarajatlarni kengaytirish uchun qilgan ishlari haqida ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. O'zbekistonda madaniy mazmundagi xalqaro turizmni yanada jonlantirish maqsadida 1995-yilning oktyabr oyida Toshkent shahrida "Buyuk Ipak yo'li bo'ylab turizm" deb nomlangan birinchi xalqaro turistik yarmarka o'tkazildi. Ushbu yarmarkalarda tuzilgan shartnomalar xalqaro turizmni yanada rivojlantirish respublikaning turizmga oid imkoniyatlarini samara bilan ishga solish va "Buyuk Ipak yo'li"ga xos bo'lgan qadimgi an'analarini tiklash borasida keng yo'l ochib beradi. Madaniy turizm tushuncha asosida o'z ichiga madaniyat namunalarini oladi. Mazkur turizm madaniy turistik bozor orqali amalga oshiriladi va rivojlanadi. Madaniy turistik bozor madaniy turizmdagi talab va taklif asosida amalga oshiriladigan turistik mahsulot oldi-sotdi bitimlari yuz beradigan joy hisoblanadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda bo'lgan bir necha o'zgarishlardan so'ng, madaniy turizmga katta e'tibor berila boshladi. Barchamizga ma'lumki O'zbekistonga tashrif buyuradigan sayyohlarni 60%i madaniy, tarixiy qadamjolar va obidalarga kelmoqda. So'nggi 10 yillikda ma'daniy turizmi rivojlangan davlatlarga e'tibor bersak Italiya, Ispaniya, Gretsiya, AQSH va boshqalardir. Bu soha O'zbekistonda hali yuqori cho'qqiga chiqqani yo'q. O'zbekistonning Turizm

sanoatida madaniy turizm asosiy rolni bajaradi. Statistik ma'lumotlarga qaraganda Har yili o'rtacha 5 mln turist tashrif buyuradi. Ammo pandemiya tufayli turizm sohasi ancha qiyinchiliklarga duch keldi. Sayyohlar oqimi rekord darajada pasaydi. Rivojlanayotgan davlatlar pandemiya tufayli juda katta yo'qotishlarga duch kelishgandi. Mana shu davlatlarda sayyohlar sonining 60-80 foizga keskin pasayib ketdi. Shimoliy-sharqiy va Janubiy-Sharqiy Osiyo va Janubiy Osiyo eng ko'p zarar ko'rdi. Bu zararlar O'zbekistonni ham chetlab o'tmadi. 2020-yilda respublikanizga 1,5 million nafar sayyoh kelgandi. 2023-yilda respublikaga 2020-yilda kutilganidek, 7 million nafar turist kelishi va 2 milliard dollarlik xizmatlar eksport qilinishi kutilmoqda. Pandemiyaning salbiy ta'sirida kutilmalar va o'sish ko'rsatkichlari uch yilga kechikdi deyish mumkin.

Madaniy turizm rivojlantirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning so'zlari: "Bir yil ichida turizm sohasi bo'yicha juda katta ishlar qildik. Juda katta to'siq bo'lgan masalalar bo'yicha qanchalik og'ir bo'lmasin hamma jihatlarini inobatga olgan holda qarorlar qabul qildik. Barcha viloyatlarimizda investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha tizim joriy etdik. Turistning har biri investitsiya. Ikkinchidan, turistik salohiyati yuqori hisoblangan Samarqand, Buxoro, Xorazm kabi viloyatlarning hokimlariga turizmni rivojlantirish bo'yicha tizim taqdim etildi. Qani, ayting, qaysi mamlakatda O'zbekistondagi kabi buyuk ajdodlar, allomalar, bunday tarixiy shaharlar bor? Shunday allomayu shaharlari bor davlatlar o'z imkoniyatlardan qanday qilib to'g'ri foydalanyapti?.." Bu soha ertaga iqtisodiyotimizning barqarorligi uchun juda katta asos bo'ladi. Shular orqali paydo bo'ladigan bir nechta takliflarga ega bo'lib, ularni amaliyotga tatbiq etish, qolaversa boshqa yo'llar orqali turizm sohasini rivojlantirishga harakat qilsak, O'zbekistonda madaniy turizmni rivojlantirish uchun yaxshi imkoniyatlar kengayadi. Umuman olganda, o'zimizni va mahalliy qadriyatimizni turizm industryasida juda katta roli bor.²

Xulosa qilib aytganda tarixiy-madaniy turizm obidalaridan samarali foydalanish imkoniyatlarini tadqiq etishda, ulardan samarali foydalanish oshirish yo'llari, ularga ta'sir etuvchi omillar va ularni aniqlash, hamda turistik resurslardan foydalanish imkoniyatlarini baholashda resurslarni guruhlariga ajratish hamda ularni saqlash, qayta tiklash faoliyatining indikativ ko'rsatkichlarini aniqlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://ea-travel.uz/cultural-tourism-in-uzbekistan>
2. <https://www.advantour.com/uzbekistan/tourism/cultural-tourism.htm>
3. <http://fayllar.org/1-mavzu-kirish-moddiy-madaniy-arxeologik-meros-obyektlarini-mu.html?page=3>
4. Daryo.uz